

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ: ИҚТИСОДИЙ ОМИЛЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР

Ташбаев Иргаш Омонкулович

Бирлашган миллатлар ташкилоти иқтисодчилар уюшмаси аъзоси, Халқаро менежмент

академиясининг академиги,

Иқтисод фанлари номзоди, Тошкент амалий фанлари университети доценти

E-mail: i_tashbaev@mail.ru

Аннотация: Мазкур мақолада Янги Ўзбекистон шароитида тадбиркорликни ривожлантиришнинг иқтисодий аҳамияти, уни қўллаб-қувватлаш механизмлари ва ривожланиш истиқболлари таҳлил қилинган. Шунингдек, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган давлат сиёсати, рақамли иқтисодиётнинг тадбиркорлик фаолиятига таъсири ва тадбиркорликнинг миллий иқтисодиёт ривожланишидаги ўрни илмий жиҳатдан асослаб берилган. Тадқиқот натижалари асосида тадбиркорликни янада ривожлантириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сузлар: тадбиркорлик, кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик, рақамли иқтисодиёт, инновациялар, иқтисодий ўсиш, бизнес муҳити.

Annotation. This article analyzes the economic significance of entrepreneurship development in the conditions of New Uzbekistan, its support mechanisms and development prospects. It also scientifically substantiates state policy aimed at the development of small business and private entrepreneurship, the impact of the digital economy on entrepreneurial activity, and the role of entrepreneurship in the development of the national economy. Based on the results of the research, proposals and recommendations for the further development of entrepreneurship are developed.

Keywords: entrepreneurship, small business, private entrepreneurship, digital economy, innovation, economic growth, business environment.

Охирги йилларда мамлакатимизда давлат бошқарувини такомиллаштириш ва маҳаллий ҳокимият органлари фаолиятини самарали ташкил этиш мақсадида бир қатор институционал ислохотлар амалга оширилмоқда. Жумладан, ҳоким ва халқ депутатлари Кенгаши раислари

вазифаларини ажратиш ташаббуси давлат бошқарувидаги муҳим ислохотлардан бири ҳисобланади. Мазкур ислохотнинг асосий мақсади маҳаллий ижроия ва вакиллик ҳокимияти ўртасидаги ваколатларни аниқ белгилаш, бошқарув самарадорлигини ошириш ҳамда қарор қабул қилиш жараёнида шаффофликни таъминлашдан иборат. Ҳокимлар асосан ижроия ҳокимият органлари сифатида ҳудудларни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришга масъул бўлса, халқ депутатлари Кенгашлари эса назорат ва вакиллик функциясини амалга оширади. Бу эса давлат бошқарувидаги мутаносибликни таъминлаб, тадбиркорлик фаолияти учун янада барқарор ва очиқ институционал муҳитни шакллантиради. Тадбиркорлар нуктаи назаридан мазкур ислохот бир қатор ижобий натижаларни келтириб чиқаради. Биринчидан, маҳаллий қарорлар қабул қилиш жараёнида шаффофлик ва ҳисобдорлик даражаси ошади.

Иккинчидан, бизнес муҳитида маъмурий тўсиқлар камайиши мумкин. Учинчидан, маҳаллий иқтисодий сиёсатни ишлаб чиқишда тадбиркорлик манфаатлари кенгроқ ҳисобга олинади.

Хулоса қилиб айтганда, 2023 йилда қабул қилинган конституциямизда “халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган принцип ва нормаларига асосланган ҳолда”[1], ҳоким ва Кенгаш раислари вазифаларини ажратиш давлат бошқарувини модернизация қилишга хизмат қилади ва тадбиркорликни ривожлантириш учун янада қулай институционал муҳит яратади.

1-расм. Ҳоким ва Кенгаш раислари вазифаларини ажратишнинг тадбиркорликка таъсири

Схема 1. Маҳаллий ҳокимият органлари ваколатларининг тақсимланиши

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ

Ушбу схема маҳаллий давлат бошқарувида ижроия ва вакиллик ҳокимияти ўртасидаги ваколатларнинг аниқ тақсимланишини акс эттиради. Ҳоким ижроия ҳокимият органи сифатида ҳудудларни иқтисодий ривожлантириш, инвестицияларни жалб қилиш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш бўйича амалий чораларни амалга оширади. Халқ депутатлари Кенгаши эса вакиллик органи сифатида назорат функциясини бажаради ва маҳаллий қарорларни муҳокама қилиш орқали жамоатчилик манфаатларини ҳимоя қилади.

1. Ислохотнинг тадбиркорлик муҳитига таъсир механизми

Схема 2. Давлат бошқаруви ислохотларининг тадбиркорлик муҳитига таъсири

Юқоридаги схема маҳаллий бошқарув тизимидаги институционал ислохотлар тадбиркорлик муҳитига қандай таъсир кўрсатишини кўрсатади. Ваколатларнинг ажратилиши бошқарув жараёнида шаффофликни оширади, қарорлар қабул қилиш жараёнида назорат механизмларини кучайтиради ва давлат органларининг ҳисобдорлигини таъминлайди. Бу омиллар тадбиркорлик фаолияти учун барқарор ва ишончли институционал муҳит яратишга хизмат қилади.

2. Маҳаллий бошқарув ислохотларининг иқтисодий самарадорлик модели

Институционал ислохотларнинг иқтисодий самарадорлик модели

Бу схема маҳаллий бошқарув тизимидаги институционал ислохотларнинг иқтисодий самарадорлигини акс эттиради. Ваколатларнинг самарали тақсимланиши инвестиция муҳитини яхшилашга, тадбиркорлик фаоллигини оширишга ва инновацион ривожланишга тўртки беради. Натижада иқтисодий ўсиш суръатлари ошади ва аҳоли фаровонлиги юксалади.

Янги Ўзбекистонда тадбиркорлик: ривожланиш омиллари ва истикболлари

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда амалга оширилаётган кенг кўламли иқтисодий ислохотлар тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга қаратилган муҳим чора-тадбирларни ўз ичига

олади. Айниқса, “Янги Ўзбекистон” концепцияси доирасида тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бирига айланди. Мамлакатда бизнес муҳитини яхшилаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни рағбатлантириш ҳамда инвестицияларни жалб этиш бўйича комплекс чоралар амалга оширилмоқда.

Тадбиркорлик иқтисодиётнинг муҳим драйвери ҳисобланиб, у янги иш ўринлари яратиш, аҳоли даромадларини ошириш ва иқтисодий ўсишни таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Шу сабабли давлат томонидан тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашга қаратилган ҳукукий ва институционал механизмлар такомиллаштирилмоқда. Тадбиркорлик – бу мустақил равишда иқтисодий фаолият юритиш, таваккалчилик асосида даромад олишга қаратилган фаолият тури ҳисобланади[2]. У бозор иқтисодиётининг асосий элементларидан бири бўлиб, ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш ва савдо соҳаларида янги имкониятларни яратади. Янги Ўзбекистон шароитида тадбиркорлик фаолияти иқтисодий тараққиётнинг муҳим омилларидан бири сифатида қаралмоқда. Тадбиркорликнинг ривожланиши қуйидаги иқтисодий вазифаларни бажаради:

- янги иш ўринларини яратиш;
- ички бозорни товар ва хизматлар билан таъминлаш;
- инновацион ғояларни амалга ошириш;
- аҳоли даромадларини ошириш;
- иқтисодий рақобат муҳитини шакллантириш.

Тадбиркорликнинг ривожланиши иқтисодиётнинг барқарор ўсишига хизмат қилади ва миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширади.

Схема 1. Тадбиркорликнинг иқтисодиётдаги роли

2. Янги Ўзбекистонда тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш сиёсати

Мамлакатда тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган давлат сиёсати кенг қўламли ислохотларни ўз ичига олади[3]. Давлат томонидан бизнес муҳитини яхшилаш, лицензия ва рухсатномалар сонини қисқартириш, солиқ юкини камайтириш каби чоралар амалга оширилмоқда. Тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш мақсадида бир қатор институтлар фаолият юритмоқда. Улар қаторига тадбиркорликни ривожлантириш марказлари, бизнес инкубаторлар ва инновацион технопарклар киради. Шунингдек, давлат томонидан кичик бизнес

ва хусусий тадбиркорлик субъектларига имтиёзли кредитлар ажратиш, солиқ енгилликлари бериш ва инфратузилмани ривожлантириш каби чоралар кўрилмоқда.

Схема 2. Тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизими

3. Рақамли иқтисодиёт ва тадбиркорлик

1. Қуйидаги йўналишларни ўз ичига олган Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан 2023 йилдаги очик мулоқотида белгиланган вазифаларни амалга ошириш бўйича «йўл харитаси» (кейинги ўринларда — «Йўл харитаси») 1-иловага мувофиқ тасдиқлансин:

кичик бизнесга янги имкониятлар яратиш;

ўрта бизнесни барқарор иқтисодий ўсиш гаровига айлантириш; янги бозорларга сифатли ва рақобатбардош маҳсулот билан кириш; юқори даромадли корхоналарни кўпайтириш;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан 2023 йилдаги очик мулоқотида белгиланган вазифаларни амалга ошириш бўйича «йўл харитаси» кичик бизнесга янги имкониятлар яратиш; ўрта бизнесни барқарор иқтисодий ўсиш гаровига айлантириш; янги бозорларга сифатли ва рақобатбардош маҳсулот билан кириш; юқори даромадли корхоналарни кўпайтириш»[3] каби вазифалари белгиланди.

Замонавий иқтисодиёт шароитида рақамли технологиялар тадбиркорликни ривожлантиришнинг муҳим омилига айланмоқда. Интернет ва электрон тижорат платформалари тадбиркорларга янги бозорларга чиқиш имкониятини яратади. Рақамли иқтисодиёт шароитида тадбиркорликнинг қуйидаги янги шакллари пайдо бўлмоқда:

- онлайн савдо;
- рақамли хизматлар;
- IT стартаплар;
- электрон маркетинг;
- фриланс ва масофавий хизматлар.

Бу жараёнлар мамлакат иқтисодиётида инновацион ривожланишга туртки бермоқда.

Схема 3. Рақамли иқтисодиёт ва тадбиркорлик модели

Янги Ўзбекистон шароитида тадбиркорликни ривожлантириш мамлакат иқтисодий сиёсатининг муҳим йўналишларидан бири бўлиб қолмоқда. Келгусида тадбиркорликни ривожлантириш қуйидаги асосий йўналишлар бўйича амалга оширилиши мумкин:

- инновацион тадбиркорликни рағбатлантириш;
- рақамли иқтисодиётни ривожлантириш;
- экспорт салоҳиятини ошириш;
- инвестиция муҳитини яхшилаш;
- ёшлар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш.

«Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан V очик мулоқотида белгиланган вазифаларни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»“ги Конунда 2026 йил 1 январдан бошлаб айланмадан олиндиغان солиқ тўловидан илк марта қўшилган қиймат солиғи тўловига ўтган тадбиркорлик субъектларига қуйидаги рағбатлантириш чоралари яъни бир йил давомида фойда солиғини тўлашдан озод қилиш ҳамда қўшилган қиймат солиғи тўловчиси сифатида солиқ органларида ҳисобга қўйиш тартибини бузганлик учун молиявий жарима қўлламаслик ушбулардан ташқари 6 ой давомида бухгалтерия хизматлари харажатларининг ҳар ойда меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдорининг 3,5 бараваридан ошмаган қисмини тўлаётган солиқ тўловлари ҳисобидан чегириб ташлаш каби чоралари куриш лозим”[4] каби тадбирлари белгиланди

Бу чора-тадбирлар тадбиркорлик субъектларининг иқтисодий фаоллигини ошириш ва миллий иқтисодиётнинг барқарор ривожланишини таъминлашга хизмат қилади.

Хулоса қилиб айтганда, Янги Ўзбекистонда тадбиркорликни ривожлантириш давлат иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Тадбиркорлик иқтисодиётнинг барқарор ўсишини таъминлаш, янги иш ўринлари яратиш ва аҳоли фаровонлигини оширишда муҳим аҳамиятга эга. Давлат томонидан амалга оширилаётган ислохотлар, рақамли технологияларнинг ривожланиши ва инвестиция муҳитининг яхшиланиши тадбиркорлик фаолиятини янада кенгайтириш учун қулай шарт-шароит яратмоқда. Шу боис, тадбиркорликни ривожлантириш мамлакат иқтисодиётининг стратегик вазифаларидан бири

бўлиб қолмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

- [1] Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 30.04.2023.
- [2] Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 майда қабул қилинган «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги 69-II-сонли Қонуни.
- [3] Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисидаги 2012 йил 2 май ЎРҚ-328-сонли Ўзбекистон Республикасининг Қонуни.
- [4] 2025 йил 19 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан V очик мулоқотида белгиланган вазифаларни амалга ошириш чоратадбирлари тўғрисида»ги ПФ-138 сонли Фармони.